

# איראן כאתגר צבאי ומדיני לישראל<sup>1</sup>

## יעקב עמידרור<sup>2</sup>

---

המאמץ הצבאי הישראלי למנוע מאיראן להקים "צבא טרור" דמוי חיזבאללה בסוריה ולהאט את בניין הכוח של חיזבאללה בלבנון הינו חיוני לצורך שימור מרחב פעולה צבאי נגד פרויקט הגרעין האיראני. על ישראל להמשיך בכך גם במחיר מלחמה עם חיזבאללה או עימות צבאי ישיר עם איראן. מאמציה המדיניים של ישראל מול רוסיה וארה"ב צריכים להתמקד בשימור מרחב הפעולה בסוריה, ולפי הפרסומים גם בעיראק, נגד איראן ושלוחיה ונגד פרויקט הגרעין באיראן. כישלון מאמציה הצבאיים והמדיניים של ישראל והצלחת איראן לבסס "טבעת אש" סביב ישראל עלולים להרתיע את מקבלי ההחלטות הישראליים מלפעול נגד הפיכת איראן לבעלת גרעין צבאי ולהקשות על ישראל להגן על עצמה מפני איום על עצם קיומה.

---

### מבוא

איראן היא אתגר חשיבתי ומעשי ברמה הלאומית משום שהיא משלבת איום אידיאולוגי-דתי חסר פשרות עם מאמץ להשיג יכולת גרעינית ומהלכים רחבי היקף לבנייתה של "טבעת אש" רבת עוצמה סביב ישראל - בלבנון, בסוריה, בעיראק ובתימן. המאמצים הללו משולבים. טבעת האש אמורה להרתיע את ישראל מלפעול בכוח נגד בניית היכולת הגרעינית - יכולת שאם תתממש תיצור את המטרייה שתאפשר לאיראן לנצל עד תום את כוחה ולהרחיב את המדיניות האגרסיבית שלה במזרח התיכון בלא שישאל תוכל למעשה לעצור אותה. הבנת מורכבות הגישה האיראנית

---

<sup>1</sup> גרסה מוקדמת של המאמר פורסמה באוגוסט 2020 באתר מכון ירושלים לביטחון ואסטרטגיה וזמינה בקישור הזה:

<https://jiss.org.il/he/amidror-irans-conduct-in-the-middle-east-and-the-logic-of-israels-action-to-contain-it-in-syria>

<sup>2</sup> אלוף (מיל') יעקב עמידרור כיהן כראש המטה לביטחון לאומי, ראש חטיבת המחקר באגף המודיעין, מפקד המכללות הצבאיות והמוכיר הצבאי לשר הביטחון.

והרבדים השונים של הסכסוך בין ישראל לאיראן חיוניים כדי לכוון נכון את מאמציה של ישראל.

ככל איום שיכול להיות סכנה לעצם קיומה של המדינה, וכאשר התממשות חלקים ממנו עלולים להביא לכך שישראל תיקלע למצוקה לאומית - העיסוק באיום האיראני הופך מרכז ההתעניינות של הדרג המדיני והצבאי הבכיר. דרג זה, דרג מקבלי ההחלטות, אמור לגייס למניעת האיום את היכולות הצבאיות, את האפשרויות של קהיליית המודיעין ואת קשריו ברחבי העולם. ברור שאיום מורכב שכזה הופך את העיסוק באיראן ושלוחותיה במרחב למרכז העשייה גם של הצבא בהיבטים של מניעה ושל התכוננות לסיכול אלים של הסכנות השונות.

### השיקולים והמאמצים הישראליים לנוכח האיום האיראני

ב־2011, בתחילת המאבק הפנימי האכזרי בסוריה, קיבלה ישראל החלטה חד־משמעית שלא להתערב במלחמה שבין הרוב הסוני, "המורדים" כפי שכינו אותם, לבין משטר אסד המתבסס על המיעוט העלווי, אשר זכה לסיוע רב מצד חיזבאללה, איראן ורוסיה, ובלעדיהם הוא ככל הנראה לא היה שורד.<sup>3</sup> עם זאת, לאחר בחינת המצב לאשורו ישראל הבינה שאין במאבק זה מי שאוהד אותה, וכי שני הצדדים עוינים לישראל ואכזריים זה כלפי זה באותה המידה. לא הייתה שום סיבה מוסרית, ולא היה היגיון פוליטי או אסטרטגי להעדיף את אחד מהכוחות הלוחמים אלה באלה.

אילו התפתחה קבוצת מורדים תחת השפעתן ובסיוען של סעודיה ומדינות המפרץ, אולי הייתה ישראל מעדיפה את הקבוצה הזאת על פני המשטר המגובה על ידי איראן. אלא שזאת נותרה שאלה תאורטית, כי קבוצת מורדים כזאת מעולם לא התקיימה במציאות.<sup>4</sup> עם זאת, החל מראשית העשור הקודם נאלצה ישראל לפעול נגד התחזקותם של שליחי איראן, חיזבאללה בלבנון והמיליציות השיעיות וכוחות אל־קודס בסוריה. קיימות לכך צמד סיבות בעלות קשר הדוק ביניהן:

**הסיבה הראשונה** - הצורך למנוע את היכולת הנבנית על ידי איראן לחנוק את ישראל וללחוץ אותה בשתי חזיתות, מסוריה ומלבנון, בתיאום ובשליטה איראנית, כמו מחזית שלישית במערב עיראק.

**הסיבה השנייה** - למנוע את הקמת "מחסום ההרתעה" בלבנון ובסוריה שעלול לשלול את היכולת של ישראל לקבל את ההחלטה לפגוע בתוכנית הגרעין הצבאית האיראנית כשתתחדש.

<sup>3</sup> הייתה זאת מלחמה ארוכה ועקובה מדם, ובין תוצאותיה ככל הנראה נמנו למעלה מ־600 אלף איש הרוגים וכ־12 מיליון (מתוך כ־24 מיליון כלל תושבי סוריה ערב המלחמה) גלו בעקבותיה, כמחצית מהם בתוך סוריה וכמחצית אל מחוץ לה. זהו "ניקוי אתני" בקנה מידה היסטורי שנעשה באופן מחושב ושיטתי, וללא ספק ניתן להגדיר את האמצעים שבהם השתמש המשטר כ"פשעי מלחמה", כולל שימוש בנשק כימי.

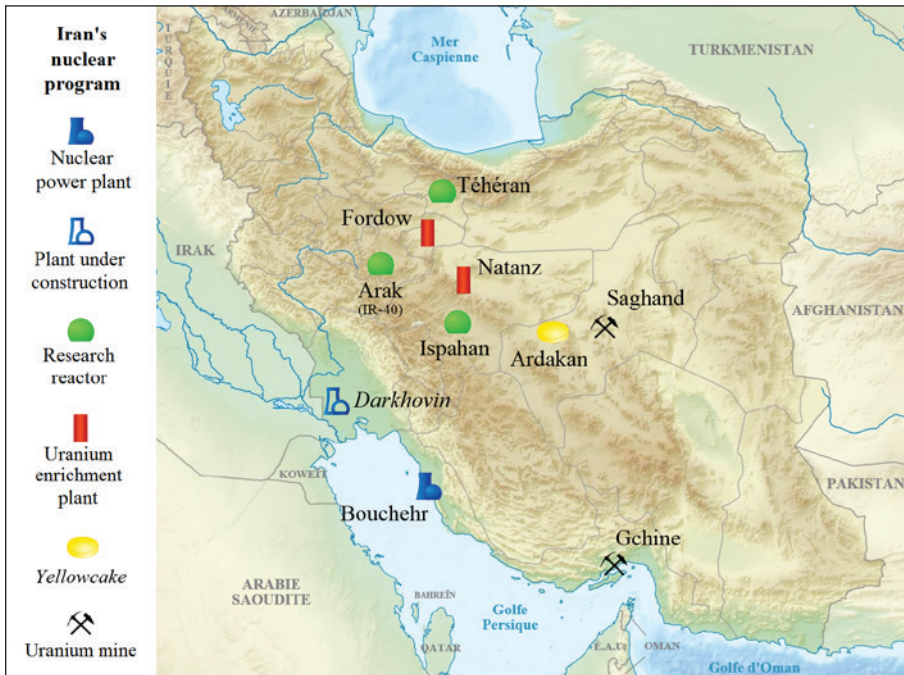
<sup>4</sup> כישלון זה משמש עוד הוכחה לחולשת הרוב הסוני בעולם הערבי, רוב שאין לו הנהגה, יכולת ארגון ולוגיסטיקה, אל מול הנחרצות והמנהיגות שמגלה איראן כמובילת העולם השיעי.

ישראל החלה להפעיל את כוחה הצבאי בסוריה רק כשהסתבר בסוף 2012 שאיראן וחיזבאללה מנצלים את התוהו ובוהו הסורי כדי לחזק את חיזבאללה בלבנון. יש מקום לדעה כי על ישראל להסתכן במלחמה ובלבד שתשמיד בזמן את היכולת המדויקת של חיזבאללה, משום שאסור לישראל להיות מורתעת בשל איומי חיזבאללה ולאפשר את בניין יכולת הדיוק של חיזבאללה בלבנון. הימצאות כמות טילים כפי שיש היום בלבנון רבים מהם מדויקים ביותר, תחייב מלחמה קשה שונה מאשר בעבר – מלחמה שבה יוסרו חסמים לא מעטים, דוגמת אלה שישראל לקחה על עצמה במבצעים המוגבלים בעזה בגלל קרבתם של אזרחים פלסטינים למרכזי הלחימה של החמאס. כשחיזבאללה יפעיל אלפי טילים אל ערים מרכזיות בלב ישראל ואל מטרות תשתית חיוניות, וכשהדבר ייעשה מלב ליבה של אוכלוסייה אזרחית בלבנון, התוצאה של הלחימה העזה לנטרול יכולת השיגור של חיזבאללה תהיה חמורה ביותר: אלפים רבים של נפגעים לבנוניים, חלקם אזרחים תמימים, והרס ניכר ביותר בכל רחבי לבנון. כנראה שלא יהיה מנוס מכניסתם של כוחות יבשה גדולים ללבנון כדי להרוס את היכולות הצבאיות של חיזבאללה. ישראל תהיה חייבת לממש את יכולות צבא היבשה שנבנו לאורך זמן ושחוזקו לאחרונה בזכות טכנולוגיות מתקדמות, כדי לנטרל את מרב יכולת השיגור של חיזבאללה, וכדי למנוע את התחזקותו העתידית של הארגון לאחר הלחימה והחזרה לשגרה. מטרת המלחמה נגד חיזבאללה צריכה להיות ברורה במונחי המצב שלאחריה: על המלחמה לייצר מצב שיאפשר לישראל לפעול ברצף נגד התחזקות צבאית כל שהיא של חיזבאללה, בלי שלחיזבאללה תהיה יכולת לפגוע בישראל או להרתיע אותה באמצעות איום של שימוש בכוח.<sup>5</sup>

ניצחון של צה"ל במלחמה נגד חיזבאללה, ככל שיתבטא בהשמדת חלק ניכר מיכולותיו, אמצעיו ולוחמיו – יגרום לפגיעה של ממש ביכולת איראן לממש את רצונותיה במרחב. הצלחה בלחימה בחיזבאללה תהיה, אם כן, בעלת משמעות רחבה יותר מאשר עצם הפסקת האיום בלבנון נוכח ההשפעה הרחבה על יכולותיה של איראן במרחב. כל זאת נוסף על הפגיעה המשמעותית בשמה הטוב של איראן כמי שדואגת לשלוחיה ובונה את יכולותיהם. כישלון הארגון הרציני ביותר שהיא בנתה במשך עשרות שנים, יוכיח כי איראן טובה יותר במלל מאשר בשדה הקרב כמסייעת לארגון שהיא יצרה במו ידה. לכל התועלות הללו מהצלחת ישראל בלחימה נגד

<sup>5</sup> המצב שנוצר בשטח לאחר המבצע ב־2006, מצביע על כך שהסתמכות על החלטת מועצת הביטחון 1701 כבסיס למנגנון הסיום של הלחימה ב־2006 הסתברה כמייקח טעות, וכדאי לזכור זאת לקראת העימות הבא, אם יתרחש. לאופן שבו מצטייר חיזבאללה מדיווחי האו"ם, אין כל קשר למציאות שנוצרה בלבנון ברבות השנים. כך, למשל, האו"ם לא דיווח ולו פעם אחת על הגעת אמל"ח לחיזבאללה או על פריסתו בדרום לבנון. לעומת זאת, בעולם האמיתי אין ולו דבר חשוב אחד המתרחש בלבנון שאינו יזום, או לפחות מאושר, על ידי חיזבאללה, ובדרום המדינה החיזבאללה הוא הריבון הלכה למעשה. חיזבאללה הוא הארגון הצבאי החזק במדינה, ודאי חזק מצבא לבנון שנענה כמעט לכל בקשה של הארגון. לכן העברת נשק לצבא לבנון היא באופן מעשי חיזוק הכוח שמסייע ושיסייע לחיזבאללה, כי צבא לבנון הוא כיום חלק מהכוח שעליו מתכנן חיזבאללה את מלחמתו בישראל. קטן מאוד הסיכוי שבאיזה שהוא מצב הצבא הזה, שרובו שיעי, יפעל נגד חיזבאללה או אפילו נגד מה שייחשב כאינטרס של הארגון השיעי.

חיזבאללה יש חשיבות החורגת מהתחום הלבנוני, ומעמדה האזורי של ישראל לשתפר ללא הכר בעקבות תבוסה ברורה של חיזבאללה בשדה הקרב.



מפת האתרים העיקריים של תוכנית הגרעין האיראנית<sup>6</sup>

צה"ל פעל בשנים האחרונות גם כאשר התברר שחיזבאללה ואיראן מנסים להקים ברמת הגולן בסיסי פעולה בקרבת הגבול עם ישראל. ישראל הייתה ועודנה נחושה לפעול באופן נחרץ לצורך סיכול מאמצים אלה ואף התחייבה בפומבי שהיא לא תאפשר את התרחבותו של האיום האיראני מסוריה. במעשיה היא מבהירה כי היא מוכנה לקחת את הסיכון שבהידרדרות למלחמה, ובלבד שתעצור את המאמץ האיראני לבניית מכונת הלחימה בכל רחבי סוריה, 1,500 ק"מ מטהראן ו-250 ק"מ בלבד מתל אביב. לבסוף, גם מערב עיראק הפך לאחרונה אזור התעניינות של צה"ל.

במהלכים הכוחניים של צה"ל, בעיקר בהפצצות חיל האוויר, הותוו באופן מעשי הקווים האדומים של ישראל בסוריה: מניעת התחמשותו של חיזבאללה באמצעים "שוברי שוויון" העוברים בסוריה או המיוצרים שם, פגיעה ביכולת צבאית איראנית הנבנית בסוריה בעיקר באמל"ח, ומניעת בנייתם של בסיסים של מיליציות בשליטת איראן או חיזבאללה בקרבת גבולה של ישראל. מעטים המקרים שבהם הקשר

<sup>6</sup> By Yagasi, translation of the original work by Sémhur - [http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Iran\\_nuclear\\_program\\_map-fr.svg](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Iran_nuclear_program_map-fr.svg), CC BY-SA 4.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=35161130>

בין המערכה הטקטית לבין המשמעות האסטרטגית כה ברור ומיידי: בין סדרת המבצעים במסגרת המב"ם, המלחמה בין המלחמות, לבין המאבק המתמשך להכלת איראן בכלל המזרח התיכון ולמנוע ממנה נשק גרעיני. מכאן נובע האתגר הכפול של ישראל בתחום המדיני: ליצור לעצמה חופש פעולה בסוריה - על אף נוכחותם של כוחות צבא רוסיים במרחב - ובעיראק - על אף האינטרסים של ארה"ב במדינה.<sup>7</sup> בה בעת, וללא פגיעה במרכיב הראשון, ישראל צריכה לגייס את ארה"ב, הרוצה מאוד לחזור להסכם הגרעין הגרוע עם איראן, לפעולה נגד איראן או לפחות להביא לכך שלא תפריע לישראל בפעילות זאת.

### מהותו ואופיו של האיום האיראני על ישראל

איראן מצויה מבחינתה בשלב מתקדם של עיצוב המזרח התיכון בהתאם לשאיפותיה. השאיפה האיראנית אינה מקרית, והיא מבוססת על האידאולוגיה הדתית השיעית שהתווה חומייני, מייסד הרפובליקה האסלאמית, בעקבות הצלחת המהפכה באיראן (1979), וממשיך אותה יורשו חמנאי. מאמציה של איראן ברחבי העולם הערבי נובעים מראייתה את עצמה כמנהיגה היחידה של העדה השיעית על כל שלוחותיה בעולם זה, ורצונה לקדם את האינטרסים של העדה ברחבי המזרח התיכון.<sup>8</sup> התחושה העמוקה שמנחילה איראן היא שהגיע זמנה של השיעה להוביל את העולם המוסלמי בכל רחבי המזרח התיכון. אין לדעת מתי יפנו האיראנים מאמצים למקומות רחוקים יותר, כהודו למשל, שם יש מיעוט שיעי בקרב המיעוט המוסלמי הגדול.<sup>9</sup> תפיסתה של איראן את תפקידה באזור כולו מושפעת ככל הנראה גם מן החלום הלאומי הפרסי המבוסס על זיכרונות האימפריה הפרסית בגלגוליה השונים. יש לכך הדים בשיח הפנימי באיראן, ואין ספק שבעבור האיראנים זה מרכיב חשוב לביסוס תפיסת המנהיגות שלהם בקרב השיעים במדינות ערב ולהערכה העצמית הגבוהה שלהם גם אל מול תרבות המערב.

בה בעת תחושת העליונות הפרסית, שאינה חדשה בהיסטוריה של האסלאם, מזינה פחדים של ערבים לא מעטים, כולל בתוך העדה השיעית. לא כל השיעים הערבים אוהבים את ההתנשאות הפרסית. בעיראק החיכוך הזה בולט יותר, משום ששם היה בעבר מרכז ההנהגה הדתית של השיעה, ועדיין נג'ף וכרבלה

<sup>7</sup> המרחק הגדול יותר והאיום האיראני על אינטרסים מובהקים של ארה"ב בעיראק, וחיילים אמריקאים בכללם, עלולים להקטין את יכולתה של ישראל וחופש הפעולה שלה לפעול אל מול בניין הכוח האיראני בעיראק.

<sup>8</sup> אם כי לא רק שיעים זוכים לסיוע איראני כשהדברים נוגעים ל"מהפכה" או למאבק באויבי איראן.

<sup>9</sup> גיוסן של מיליציות שיעיות בפקיסטאן ובאפגניסטאן מצביע על כיווני עבודה אפשריים של כוח קודס, האחראי במשמרות המהפכה לביצוע רעיונות מסוג זה. איסמעיל קאאני, העומד עתה בראש הארגון, התמחה באפגניסטאן ובפקיסטאן, אזורים הנמצאים מחוץ לליבו הערבי של המזרח התיכון.

שבעיראק הן הערים הקדושות ביותר לשיעים, ולא קום שבאיראן.<sup>10</sup> הקולות הנשמעים נגד השתלטותה של איראן על הפוליטיקה העיראקית חשובים ביותר, וכוללים מנהיגים דתיים ומנהיגים פוליטיים שקולם משמעותי בקרב עדת הרוב השיעית. ההצלחה האיראנית כמובילה יחידה של האינטרס השיעי ברחבי המזרח התיכון בולטת מאוד נוכח הכישלון הסוני להעמיד הנהגה דומה לרוב הסוני הברור במדינות ערב.

### מקומה של ישראל בתפיסת איראן והמאמצים האיראניים נגדה

ישראל אינה המוקד היחיד של הפעילות האיראנית, אך ודאי שהיא תופסת בו מקום מרכזי. מצוות השמדתה של ישראל היא חלק ממכלול ממאמציה של איראן במזרח התיכון, והנהגת איראן מקדישה לכך לא מעט מאמצים ואמצעים מאז קבע חומייני את עקרונות "ייצוא המהפכה".

למערכה נגד ישראל יש מניעים שונים ומגוונים, דתיים ואסטרטגיים.<sup>11</sup> האיראנים, או לפחות מקבלי ההחלטות באיראן, מוכנים להשקיע במערכה זאת הרבה מאוד אנרגיה וכסף ואף להסתכן בעימות מזוין עם ישראל ולשלם מחירים לא פשוטים כדי לקדם את יכולתם לפעול נגד ישראל. קשה להבין זאת על פי המקובל במחשבה מערבית, אך ישראל חזקה היא מעין סתירה לאמונה האסלאמית שיעית הרואה את האסלאם (במתכונתו השיעית) כדת הלגיטימית היחידה במרחב המכונה המזרח התיכון ובקיומה של ישראל מעין הפרה של "המצב הראוי" מבחינה דתית. כל זאת על אף שאין בין ישראל לאיראן סכסוך הנובע ממיקומן הגאוגרפי או עקב ניתוח אסטרטגי אובייקטיבי, שאינו מכליל את תפיסת העולם האידיאולוגית-דתית של המנהיגות האיראנית כסיבה לסכסוך.

הפעילות נגד ישראל היא בעלת עדיפות גבוהה עקב ראייתה כ"ראש חץ" של המערב במרחב. השליטה של התרבות המערבית, על שלל גווניה, של הסדר העולמי המקובל מאז מלחמת העולם השנייה ושל הגישה המדינית והתרבותית של המערב לעולם התמקדה בארה"ב - היא השטן הגדול - ובישראל - היא השטן הקטן. אלא שישראל מצויה בלב המזרח התיכון, האזור שאליו מופנים מאמציה של איראן, ולכן היא בעדיפות לחיסול, ללא כחל וסרק. לא פלא שישראל, "מוצב החוץ" של תרבות המערב הנתפס כידה הארוכה של ארה"ב במרחב, היא מוקד המאמץ האיראני. יתר על כן, האיראנים מעריכים שהחלשתה של ישראל, ודאי השמדתה, תקל עליהם מאוד

<sup>10</sup> הניסיון האיראני להעתיק לקום את מרכז הכובד הדתי התחיל בתקופת סדאם חוסיין, עת נמנע משיעים רבים להגיע לעיראק ולשמור על שתי הערים העיראקיות כמרכז הדתי של כל השיעה. עתה אין לכך הצדקה, אומרים עיראקים לא מעטים.

<sup>11</sup> כשעלו כוהני הדת מן המחותרת והביאו את המהפכה האיראנית לכדי סיום מוצלח (1979) הייתה לשנאת ישראל שלהם גם סיבה אמיתית, מקומית ומיידית. ישראל סייעה לשאה הפרסי, ובעיקר, כך היה מפורסם וידוע, לארגון ביטחון הפנים שלו הסוואק. ארגון זה היה שנוא ביותר בגלל אכזריותו, ומייד אחרי המהפכה נתפסה ישראל כשותפה לפשעים הרבים שבוצעו על ידו. לא נראה שמוטיב זה חזק היום, אך כלקח לעתיד אין לשכוח אותו.

במאבק לשליטה אזורית, כי ישראל היציבה והחזקה היא אחד המכשולים הגדולים בדרכם. לאחרונה הפכה ישראל בת ברית של המדינות הסוניות הפוחדות מאיראן. לכן גם משיקולים אסטרטגיים קרים, ללא רגש דתי (שקיים כאמור), האיראנים רואים חובה לעצמם לפגוע בישראל ככל האפשר.

מכאן מובן שלא בכדי איראן משקיעה לא מעט בבניין הכוח שתכליתו לאפשר את תקיפתה של המדינה היהודית, ומנהיגיה מדגישים בכל עת, בפומבי ושלא בפומבי, את רצונם לממש את חלום השמדתה. לבעלי תפיסה מערבית (ולנאיביים שבינינו) קשה לעכל זאת, אך הנהגת איראן מחויבת באמת ובתמים לתפיסה שהם מביעים בגלוי לגבי "חובת השמדתה של מדינת ישראל", ויש לכך יותר מביטוי אחד לאורך השנים גם במידע שאינו פומבי. ההיסטוריה לימדה את הריאליים שבקרב מקבלי ההחלטות בישראל להאמין למנהיגים האומרים את שבליבם ביחס לתוכניות ההשמדה של מדינת היהודים. שליחת מל"טים לעבר ליבה של ישראל והמשך המאמצים לבניית הכוח ההתקפי בסוריה, על אף הצלחותיה של ישראל לפגוע במאחזים איראניים במהלך השנים האחרונות, ותוכניות ארוכות טווח לגבי צי איראני קבוע בים התיכון (שהוא בינתיים בבחינת חלום רחוק) מצביעים על הסיכונים שהנהגת איראן מוכנה לקחת לשם כך. למשל, אין שום הגיון בהשקעות העצומות בהתעצמות צבאית בתחום הטילים בסוריה ובלבנון - מלבד הרצון לפגוע בישראל.

במזרח התיכון פועלת איראן סביב ישראל בשלושה מאמצים קרובים, ובשניים רחוקים יותר המובלים על ידי כוח קודס:

**המאמץ הראשון** מכוון למהפך בכוחו ההתקפי של חיזבאללה. במהלך השנים האחרונות התאמצו איראן וסוריה לגוון את כלי הנשק שבידי חיזבאללה והעבירו לרשותו טילי נ"מ, טילי נ"ט וטילי חוף ים מתקדמים ביותר.

המאמץ האיראני לבניית חיזבאללה בולט בתחום ההתקפי, ועיקרו מבוסס על תוצרת התעשיות הצבאיות בסוריה ובאיראן. כך, למשל, הן הקנו לארגון יכולת שיגור טילים ורקטות מרשימה ביותר בכל קנה מידה עולמי. המדובר בקרוב ל-100 אלף (ויותר) רקטות וטילים בגדלים שונים המכסים בטווחם כל נקודה ברחבי ישראל, כולל כמובן את הערים הגדולות. התוצאה היא שכל מרכזי האוכלוסייה ומטרות התשתית הקריטית של מדינת ישראל חשופים כיום לאש של חיזבאללה. דוגמה לכך הוא היאחזות, לכאורה טיל רוסי להגנת החוף, שהגיע לפי ההערכות לידי חיזבאללה, ושמשמש כלי התקפי המאיים על נמלי ישראל ומערכות הפקת הגז של ישראל בים התיכון.

קפיצת המדרגה הבאה בלבנון היא הניסיון האיראני להביא לשיפור משמעותי בדיוקם של רבים מהטילים שבידי חיזבאללה, בעיקר הכבדים וארוכי הטווח שבהם. המאמץ לחיזוק חיזבאללה מתבצע במקביל גם באמצעות העברת טכנולוגיה איראנית ולאחרונה גם בניסיון לבנות תעשייה צבאית מקומית בסוריה ובלבנון.

המניע למאמץ המקומי נובע מהרצון לייצר יכולות אלה בקרבה מיידית לחיזבאללה כדי להימנע מהצורך לשנע מרכיבי איכות אלה - על מנת שלא ייחשפו למאמצי המודיעין הישראלי וליכולת צה"ל לפגוע בהם בדרכם ללבנון.

השיפור ברמת הדיוק יביא למהפכה של ממש בעוצמת האיום על מדינת ישראל עקב יכולת ההרס שתהיה בידי הארגון. ישראל, כמדינה קטנה שאוכלוסייתה מרוכזת לאורך חוף הים התיכון בין חדרה לאשדוד, חשופה מאוד לאיומים על עורפה האזרחי. אין בישראל אלטרנטיבה או יתירות של ממש לרבות ממערכות התשתית, ולכן פגיעה מדויקת במתקני תשתית יכולה להיות אקוטית בעבורה, שלא לדבר על מספר הנפגעים האזרחים שיהיו באזור כה צפוף (בעיקר בתל אביב ובנותיה). האיום של הטילים המדויקים בכמות שכזאת הוא איום המתקרב לאיום קיומי, כי גם אם מדינת ישראל תמשיך להתקיים אחרי מימושה של היכולת ההולכת ונבנית בתחום הדיוק, ייפגע מאוד אורח החיים של אזרחי המדינה וכלכלתה בגלל הפגיעה בתשתית הצבאית והאזרחית, כמו ביטחונם ביכולת המדינה להגן עליהם.

במסגרת המאמץ האיראני-שיעי בכלל המזרח התיכון יש חשיבות גדולה לחיזבאללה, לא רק בהקשר של איום על ישראל. את הפירות של הצלחת הארגון קוטפת עתה איראן עם דעיכת הקרבות בסוריה שבהם נפגעו כעשרת אלפים לוחמי חיזבאללה, מהם כ-2,000 הרוגים. איראן רואה בחיזבאללה לא רק את הזרוע הארוכה שלה בסוריה ולבנון, אלא גם את מאגר הלוחמים האיכותי והחשוב ביותר שעומד לרשות המנהיגות השיעית בטהראן לצורכי הרחבת השפעתה בכל המזרח התיכון. כך אפשר לפגוש אנשי חיזבאללה לא רק בשדות הקרב של סוריה, אלא גם בתימן לצידם של החות'ים, כמו בעיראק שבה אנשי הארגון משתפים פעולה עם אנשי המיליציות השיעיות החזקות ברחבי המדינה.

**המאמץ האיראני השני** נגד ישראל הוא הניסיון לבנות בסוריה חזית מקבילה ללבנון. הרעיון האופרטיבי המוביל את מאמצי איראן בסוריה חכם מאוד: לקרב את העוצמה הצבאית האיראנית לתל אביב ולירושלים, בעוד טהראן נותרת רחוקה. על פי התוכנית האיראנית לאיראן יהיו כוחות על גבול ישראל בלבנון ובעתיד גם בסוריה ומעט רחוק יותר במערב עיראק - בעוד טהראן נותרה מעבר לאופק, רחוקה מאוד בעבור כוחותיה של ישראל.

מאמץ זה הולך וקורם עור וגידים באיטיות, נוכח התנגדותה הפעילה של ישראל, אך בנחישות מרשימה. עשרות איראנים ממשורות המהפכה בתוספת אנשי חיזבאללה ושאריות מאלפי חברי המיליציות השיעיות שהובאו על ידי האיראנים ונשלטים על ידם, מעיראק, מפקיסטאן ואפילו מאפגניסטאן, הם העושים במלאכה לאחר שבסיוע אווירי רוסי סייעו לאסד להחזיק מעמד כשליט סוריה (חלק ניכר מסוריה, אם להיות מדויק).

התכנון האיראני הוא לבנות בסוריה יכולת צבאית שעיקרה מערך טילים וכטב"מים בחסותה של מדינה ריבונית - יכולת שאיראן יכולה לבנות ותוכל להפעיל



באופן עצמאי. האיראנים ואנשיהם פרוסים כבר היום ברחבי סוריה אוספים שם מודיעין על ישראל ובונים את הכוח.

בעבור אלה המקדמים את חזון ייצוא המהפכה באיראן, בהובלת משמרות המהפכה, הדגם הלבנוני הוא הדגם האידיאלי, אך נראה כי האיראנים הבינו כי אין אפשרות להעתיקו לסוריה. העדה השיעית שם קטנה ביותר וחסרת השפעה, ובסופו של דבר האיראנים תלויים בכוננותו של אסד לאפשר את שהייתם בסוריה, גם לאחר שאין הוא נצרך להם כבעבר לצורך המלחמה במורדים. בכלכלה מסתמנת מעורבות איראנית רבה יותר, אם כי לא ברור מהיכן יימצאו להם מקורות ההשקעה הנדרשים לבנייתה מחדש של סוריה ההרוסה, ומדובר בעשרות מיליארדים של דולרים. בהערכה שקולה נראה כי רוסיה לא תאפשר לאיראן לשלוט בנכסים כלכליים חשובים ותרצה לשמור על האינטרסים הכלכליים שלה בתמורה להשקעתה הגדולה במלחמה לצידו של אסד.

### **סביר מאוד ש"העולם", כולל ארה"ב, לא יעשה בסופו של דבר את הנדרש כדי למנוע מאיראן להגיע לתכלית האסטרטגית שקבעה לעצמה - בעלות על נשק גרעיני או להיות מדינת סף גרעינית הרחוקה מפצצה חודשים בלבד**

נראה שהרוסים, שנוכחותם חיונית להמשך שלטונו של אסד וכוחם הצבאי גדול משל האיראנים באופן משמעותי, מבינים מה איראן עושה ומפני מה ישראל מתגוננת. בינתיים אין הם עושים צעדים של ממש כדי להחזיר את הנמר האיראני אל סוגרו, אך הם מנסים להקטין את כוחו במקומות שבהם החיכוך הישראלי איראני עלול לפגוע קשה בעתידה של סוריה. צריך לקוות שהרוסים ומשטרו של אסד לא יגלו שבסוריה נבנתה מתחת לאפס שלוחה איראנית בלתי ניתנת לעקירה, בעוד שלהערכתם הם שולטים במצב ובעוצמת האחיזה האיראנית.

ראוי להפנים שסוריה חשובה לאיראן כמדינת חזית נגד ישראל, ולשם כך נבנה בה הכוח הצבאי האיראני, אך לא פחות מכך סוריה חשובה לאיראן כמרכז לוגיסטי עורפי וכמדינת מעבר של נשק לחיזבאללה.

כסיוע לשני המאמצים הללו הצליחה איראן לבנות מסדרון קרקעי מאיראן דרך עיראק לסוריה וללבנון. הצלחה זאת היא עוד מרכיב ביישום החלום האיראני הגדול - להגיע לנוכחות איראנית משמעותית בים התיכון ולחופיו - והיא מתכתבת עם החלום האיראני ארוך הטווח לקיים בים התיכון צי צבאי קבוע. האיראנים התקדמו בפרויקט המסדרון היבשתי שכבר משמש אותם בצורה מעשית, אך לא מלאה, ומקל על המאמץ הלוגיסטי הנדרש לשם קיום המאמץ המשולב בלבנון ובסוריה. מאמץ זה יימשך ויתגבר אם יואץ תהליך עזיבתם של האמריקאים את המרחב. המסדרון

היבשתי ישרת את איראן לא רק אל מול ישראל אלא לכל צורך שיהיה במסגרת שליטתה בלבנון או לצורך השפעתה בסוריה. מנקודת המבט הישראלית המאמץ הזה מגביר מאוד את יכולותיה של איראן לבנות את הכוח הנדרש לה למלחמתה בישראל. זה שינוי דרמטי בעבור מי שהיה תלוי עד כה באספקה מן האוויר, ישירות לבירות או ברוב המקרים דרך סוריה.

התחזקות האיראנים לאורך המסדרון היבשתי ובחלק הדרומי של סוריה מעיבה על יציבותה ומשילותה של ירדן, בעלת הברית של ישראל, המצויה מדרום למסדרון ומעבר לגבול הסורי. עד עתה לא צלחה דרכה של איראן לערער השלטון הירדני, אבל נוכח בעיותיה הכלכליות של הממלכה יש לשים לכך לב ולוודא שירדן תקבל כל סיוע אפשרי לבלימת המאמץ האיראני. בעניין זה ישראל יכולה לעשות לא מעט. האינטרסים של שתי המדינות חופפים בנושא, כך שזה בסיס טוב לחיזוק שיתוף הפעולה ביניהן. אין ספק שלאחר ייצוב משטרו של אסד והתבססות האיראנים בסוריה, ובתום המאבק על השליטה בעיראק, יקדישו משמרות המהפכה את כל שנדרש כדי ללחוץ על ירדן. היא חשובה כמאחזי הן נגד סעודיה והן נגד ישראל. יש למנוע זאת בכל מחיר כי גורמים עוינים שייערכו בירדן, יוכלו לנצל את המרחב לתקיפת הבטן הרכה של ישראל, אל מול ממד האורך שלה והמרכז האסטרטגי של מדינת היהודים, המרוחק רק כמה עשרות קילומטרים מגבול ירדן.

**המאמץ השלישי של איראן** ברובד הגלוי נגד ישראל מכוון לפלסטינים. המאבק בישראל בהקשר זה ממלא גם תפקיד חשוב כמקנה לגיטימציה לאיראן בעולם הערבי, שנכשל במאבק זה בהקשרו הפלסטיני. המאבק נותר פופולרי מאוד בקרב ההמונים במדינות ערב השונות, וככל שאיראן מחריפה את הטון כלפי ישראל כ"כובשת פלסטין", היא קונה לבבות ברחוב הערבי. התמיכה האיראנית בארגונים הפלסטינים הנלחמים בישראל ניכרת קודם כול בתמיכה המסיבית שאיראן נותנת לארגון הג'יהאד האסלאמי, שהוקם ומתוחזק על ידי איראן, ובחיזוק שיתוף הפעולה עם חמאס, השולט בעזה והפעיל ביהודה ושומרון, כאזור מפתח לפגיעה בישראל על ידי הפלסטינים. איראן השיעית מוכנה במקרה זה לסייע לארגונים סוניים מובהקים, כולל חמאס, שהוא ענף של האחים המוסלמים שנוא נפשם הדתית, ובלבד שתהיה להם עוד דרך לפגוע בישראל. האיום על ירדן אמור להשתלב במאמצים אלה, שהרי היא מעין עורף אסטרטגי ליהודה ושומרון כמרחב עוין לישראל.

מעבר למאמצים אלה בקרבתה המיידית של ישראל, מנסה איראן להשיג השפעה של ממש במדינות נוספות במזרח התיכון, החשובות שבהן הן עיראק ותימן.

**בתימן** - בסיוע לחות'ים, שם האויב המיידית הוא חלקים באוכלוסייה התימנית עצמה הנעזרים בסעודיה, ובצידה, עד לאחרונה, איחוד נסיכויות המפרץ. הצלחת החות'ים ואיראן בתימן יכולה כאמור לעיל להשפיע על חופש התנועה הימית במצרי באב אל-מנדב, בואך תעלת סואץ, ומכאן חשיבות המלחמה שם מעבר למאבקים על ההשפעה במפרץ הפרסי. ההחלטה האמריקאית להפסיק את הסיוע המודיעיני

לסעודיה במלחמתה בחות'ים בתימן לצד הסרת החות'ים מרשימת ארגוני הטרור תיתן רוח גבית למאמץ האיראני במדינה המסוכסכת הזאת, וסכנת השימוש באדמת תימן לפעולה נגד ישראל תגבר בהתאם.

**בעיראק** - המטרה האיראנית בעיראק תושג, גם בניגוד לדעת הממשלה העיראקית, דרך המיליציות החזקות שהקימו משמרות המהפכה, ואשר סרות באופן מוחלט למרות האיראנים. העולם עוסק באופייה של הממשלה בעיראק ואינו מבין שגורלה יוכרע במידה רבה על ידי המיליציות החזקות, נוסח חיזבאללה, שפועלות ברחבי המדינה, כאמור בשליטה איראנית מלאה. היום גם ברור שבניגוד להערכת גורמי מודיעין חשובים משמרות המהפכה עשו שימוש באדמת עיראק לירי על אויביהם סעודיה ואולי אף על ישראל וירדן, כפי שהם עושים שימוש באדמת תימן כדי לירות טילים, של החות'ים לכאורה, על ערי סעודיה.

החלטת ארה"ב בעידן ביידן להשאיר בעיראק כוחות לשם אימונו של צבא עיראק ולהפסיק את הלחימה נגד שרידי ISIS, ולכן ככל הנראה לרכז את חייליה הנותרים של ארה"ב באזורים עורפיים המשמשים לאימונים, תקל על איראן בניסיון ההשתלטות המעשית שלה על עיראק, גם אם הממשלה הריבונית העיראקית תמשיך לתפקד. האיראנים יודעים לפעול בשטח האפור המותר את השלטון החוקי על כנו, אך המאפשר להם לפעול לטובת האינטרסים האיראניים על פי רצונם. מבחינת ישראל המשמעות של הצלחה איראנית בעיראק כפולה: גם הקלה גדולה למאמץ בניין הכוח בסוריה ולבנון כחלק מהעורף הלוגיסטי של המאמצים בלבנון וסוריה, וגם בנייה של מערך המאיים ישירות על ישראל מטווחים ארוכים יותר אך מוגנים היטב במערב עיראק.

הרובד השני העליון של מאמצי איראן הוא המאמץ האיראני לייצור נשק גרעיני. מאמץ זה עוכב בחלקו במידת מה לאחר שלחץ סנקציות כבדות הביא את איראן לשולחן המשא והמתן שהניב ב-2015 הסכם בדבר הגבלת צעדי האיראנים בתחום למשך כעשור. היה זה הסכם גרוע, מלא חורים שאפשרו לאיראנים לקדם את תוכניתם בלי להפר את ההסכם, כך שבתום זמן חלותו, לאחר כ-15 שנה, הייתה להם לגיטימציה מלאה להתקרב מאוד ליכולת גרעינית צבאית. לאחר יציאת ממשל טראמפ מן ההסכם (2017) והגברת הלחץ הכלכלי של ארה"ב על איראן בעקבות כך עמדה אומנם איראן בפני שבר כלכלי חמור, אך היא האיצה את מהלכי העשרת האורניום כדי להבהיר לעולם את מחיר יציאתה של ארה"ב מההסכם. גם אם יחדשו ארה"ב, תחת הנשיא ביידן, ואיראן את המחויבות שלהן להסכם שנשט טראמפ - הרי שבעוד שנים בודדות יפוג ההסכם, ואיראן תמשיך את דרכה הגרעינית עם לגיטימציה בין-לאומית של מדינה שהקפידה על ביצוע ההסכם ללא רבב, והנוק יגדל כחלוף השנים על התועלת שבדחייה הזמנית. ארה"ב מוכנה לחתום על ההסכם כמות שהוא, וההחלטה נמצאת בידי האיראנים. ההבטחות של הממשל האמריקאי להגיע ל"הסכם ארוך וטוב יותר" (LONGER AND STRONGER) לאחר חתימה

על ההסכם הנוכחי היא חסרת ערך, כי אין שום סיכוי שהאיראנים יכנסו למשא ומתן כזה, שלא לדבר על חתימת הסכם נוסף ומשופר מבחינת ארה"ב. התקדמותה של איראן לאחר יציאת ארה"ב מההסכם הואצה מרגע שהסתבר לאיראנים כי אין סיכוי כי הממשל האמריקאי ישתמש בכוח כדי לבלום אותה, וגם איום ישראלי אמין לא הושמע בהקשר זה. מהלך איראני זה לאחר יציאת ארה"ב מההסכם הביא אותה אל סף סיום הכנת החומר הבקיע הנצרך לבנייתה של פצצה גרעינית אחת, מצב קשה מבחינת היכולת לעצור את איראן בהמשך הדרך אל הפצצה.

פרסום ארכיון הגרעין האיראני על ידי ישראל מצביע בבירור על שתי עובדות ללא מחלוקת:

האחת היא שהאיראנים בנו מערך פיתוח רציני לנשק גרעיני, עמוק ורחב יותר מכל מה שתיארו לעצמם מומחי המודיעין השונים ובניגוד להכחשה האיראנית המתמשכת. מאמץ זה מתועד בארכיון עד 2003. העובדה השנייה היא שהם שימרו את כל הידע הזה בשלמותו בארכיון מסודר, בניגוד להתחייבותם בהסכם, וטרחו לשם כך טרחה יתרה, תוך סיכון לא קטן

### **האיראנים, או לפחות מקבלי ההחלטות באיראן, מוכנים להשקיע במערכה זאת הרבה מאוד אנרגיה וכסף ואף להסתכן בעימות מזוין עם ישראל ולשלם מחירים לא פשוטים כדי לקדם את יכולתם לפעול נגד ישראל**

שיואשמו ברמייה מתמשכת.<sup>12</sup> לא נראה שהם עשו זאת מטעמי נוסטלגיה, אלא ככל הנראה כדי להשתמש בידע שהצטבר עד 2003 בעתיד, כשיחליטו לחזור לסורם ולקדם את בניית הנשק הגרעיני. ארכיון זה, כמו הסתרתם של האמצעים ששימשו אותם בתוכנית עד 2003, אמורים היו לסייע לקצר תהליכים בתחום הכנת הנשק בפועל, מרגע שתיפול על כך החלטה.

משום כך נכון להדגיש כי גם אם לא ישתמשו האיראנים בנשק הגרעיני להשמדתה של ישראל עקב חששם מתגובת העולם, הרי שתחת מטרייה גרעינית יקל עליהם לממש את חלומם להגמוניה אזורית, ואף מעבר לכך. כשבידם יהיה נשק גרעיני הם יוכלו לפעול נגד מדינות האזור, וישראל בראשן, עם הרבה פחות דאגה ביחס לתגובה האפשרית. סביר שהם מעריכים כי כאשר יהיה בידם נשק גרעיני, גם ישראל

<sup>12</sup> עצם מאמצי ההסתרה הקשורים לאתרי הגרעין שהתגלו בעקבות המידע האצור בארכיון הם הפרה איראנית חמורה של ההסכם ומחויבות איראן במסגרת ה-NPT, האמנה למניעת הפצת נשק גרעיני שעליו חתומה איראן.

תורתע מלפעול נגד אינטרסים איראניים, אפילו אם מאמצי איראן ילכו ויניבו את מנגנוני החנק שהם רוצים להקים סביב המדינה היהודית בלבנון סוריה ועיראק, או אם ייפגעו אינטרסים חיוניים שלה. הנשק הגרעיני אמור להקנות לאיראן גם את חופש הפעולה לפעולותיה לערעור היציבות של מדינות המזרח התיכון בלא לחשוש מתגובות העולם, בעיקר ארה"ב, ולהגן עליה מפני אפשרות של החלפת השלטון בנוסח קד'אפי.<sup>13</sup>

הדרך שבה פועלת איראן על מנת לנטרל את היכולות של ישראל לפגוע בפרויקט הגרעיני, היא ניסיון להביא את היחסים בינה לבין ישראל למעין "תמונת מצב קוריאנית". במרוצת העשורים האחרונים הייתה בחצי האי הקוריאני השכנה הקרובה, דרום קוריאנה, המתנגדת הגדולה ביותר למאמצים לעצור את תוכנית הגרעיני הצפון קוריאני בכוח צבאי. זאת משום שדרום קוריאנה מבינה כי בכל עימות, גם אם ייגמר בהשמדת תוכנית הגרעיני הצפונית, ישלם הדרום מחיר כבד. אלפי קני הארטילריה מסוגים שונים שהצפון יכול להפעיל נגד סיאול, בירת הדרום, והאפשרות של פלישה צבאית לעבר הבירה ובנותיה - הקרובות לגבול בין שתי הקוריאנות - יביאו לכך שאולי לצפון לא יהיה גרעין, אבל בוודאות לדרום ייגרם נזק קשה ביותר ולא תהיה לו עיר בירה. האיום הקונבנציונלי שיצר הצפון על הדרום כה גדול, עד כי הוא משתק את מנהיגי הדרום. האיום הקונבנציונלי כה מוחשי, עד שהוא מונע את המאבק נגד התממשות האיום הלא-קונבנציונלי. אין ספק שמצב זה מקשה גם על ארה"ב כשהיא רוצה להפעיל לחץ על צפון קוריאנה. הלכה למעשה דרום קוריאנה היא בת הערובה בידי הצפון.

איראן בנתה את חיזבאללה כי היא חותרת להגיע למצב דומה אל מול ישראל אך הגיעה למסקנה שאין זה מספיק. לכן האיראנים רוצים לבנות סביב ישראל יכולת צבאית גדולה יותר ובשליטתם, כדי שביום שבו יפנו לגרעין, תהיה ישראל מנועה או מורתעת מלקבל החלטה לעצור אותם בכוח. הם רוצים שבידי חיזבאללה והכוח שהם בונים בסוריה ובעיראק (וככל האפשר גם ביו"ש ובעזה), תהיה יכולת לפגוע כה קשה במדינת ישראל, עד כי שום מנהיג ישראלי אחראי לא יעז לתקוף את התשתית שהם יבנו באיראן כדי לייצר נשק גרעיני.

### סיכום ומבט קדימה

נכון לכתובת שורות אלה הרעיון האסטרטגי של איראן נותר על כנו, והיא עושה מאמצים לממשו על אף ההתנגדות הפעילה של ישראל, גם אם בצעדים איטיים יותר: איראן מקרבת את יכולות השיגור שלה לישראל, בעוד איראן נותרת רחוקה מהיכולות של ישראל. המטרה היא להקים מכונת מלחמה איראנית חזקה שתרתיע

<sup>13</sup> השליט הלובי שוויתר על הנשק הגרעיני ובכך חשף עצמו ללחץ מערבי והרס המשטר והמדינה גם יחד משמש בעבור איראן דוגמה שלילית המצביעה על מה שאסור לה לעשות. האיראנים למדו את לקחי קד'אפי היטב.

את ישראל מלפעול נגד התגרענות איראן, וכשתושלם ההתגרענות, תוכל איראן לפעול ביתר אגרסיביות תחת המטרייה המרתיעה של יכולת הגרעין. המאמץ הישראלי מכוון למניעת בנייתן של יכולות איראניות אלה כדי לשמור על חופש ההחלטה והפעולה של ישראל כשייווצר הצורך בהשמדת יכולת הגרעין האיראנית.

לא נכון להמליץ למקבלי ההחלטות בישראל להניח שאם יהיה בידי האיראנים ארסנל גרעיני, הם יימנעו להפעילו נגד ישראל. הנחה כזאת היא בבחינת הימור שאסור שיהפוך להנחת העבודה בישראל. על ישראל יהיה להשקיע הרבה מחשבה ומאמצים העולים ממון רב כדי למנוע כל מחשבה או ודאי החלטה איראנית שכזאת. עם זאת, ברור ששימוש בפצצה גרעינית אינו עניין של מה בכך, וכי האיראנים יטילו אותה על ישראל או בכל מקום אחר ברגע שיצליחו לבנות פצצה כזאת. הסכנה מורכבת יותר, והדיון על השאלה אם ישתמשו בפצצה ברגע שירכיבו אותה או לא – חוטא למורכבות הזאת. לפצצה יש ערך שלילי חמור ביותר בעצם קיומה בידי האיראנים גם אם לא תוטל על ישראל.

האיראנים ימשיכו לחזק את חיזבאללה, והאיום שיוצר הנשק המדויק שיהיה בידיהם בכמויות גדולות, הופך לאיום אסטרטגי חמור יותר ויותר. שליטי איראן היו רוצים להגיע למידת השליטה שיש להם בלבנון הן בעיראק והן בסוריה, אף על פי שבמדינות אלה ההתנגדות לכך מצד הממשלות והעם אמורה להיות חזקה יותר מכפי שהיא בלבנון. בעיראק הם מצליחים לשחזר את הצלחתם, אם כי בקצב איטי יותר וביתר זהירות כנדרש במדינה שיש בה כוחות שיעים אנטי-איראניים חזקים יחסית, והמעורבות של ארה"ב עדיין בעלת משמעות (התחזקותו של מוסא סדר בבחירות האחרונות מאתגרת את איראן עוד יותר, כי מדובר בגורם שיעי אנטי איראני). בסוריה נשארה השאלה פתוחה. קרי, עד כמה יסכימו אסד והרוסים ללכת לקראת האיראנים בשינוי אופייה של סוריה בלא לאבד שליטה במצב. בינתיים לא ננקטים צעדים של ממש מצד שני גורמים אלה אל מול התחזקותה (האיטית) של איראן ברחבי סוריה, אך ברור שאין התחזקותה של איראן אהודה בקרב הרוסים ואפילו לא בקרב השלטון העלווי בסוריה.<sup>14</sup>

לשינוי במדיניות האמריקאית במזרח התיכון, לרבות תהליך של צמצום המעורבות האמריקאית באזור זה, יש השפעה רבה על מרחב הפעולה והביטחון העצמי האיראני. בעבר הייתה ארה"ב פעילה מאוד בצעדים הכלכליים נגד איראן וחיזבאללה, והשאלה הגדולה תחת הנשיא בידן היא כיצד ישתלבו מאמציה של ארה"ב להכלת איראן, בעיקר בעיראק אך גם נגד חיזבאללה, במאמציה לשכנע את איראן לשוב להסכם הגרעין שממנו נסוג הממשל הקודם. עוד לא ברור אם פניה של ארה"ב

<sup>14</sup> הסיבה העיקרית להסכמה הסורית והרוסית עם המשך המאמץ האיראני לבניית כוח עצמאי תחת כנפי הריבונות הסורית היא ההבנה שאין תחליף לכוח האיראני הקרקעי המסייע לצבא סוריה במלחמתו בשארית המורדים וארגוני אסלאם קיצוני שעדיין שולטים בחלקים של הפריפריה הסורית. מה תהיה תמונת המצב של המעורבות האיראנית בסוריה אם וכאשר ייעלמו המורדים השונים מרחבי סוריה – היא שאלה מעניינת, אך לדעתי אין עליה תשובה של ממש בעת הזאת.

לצעדים שונים במטרה לשפר את יחסיה עם איראן על אף עקשנותה של איראן במו"מ הגרעיני, שאליו אין היא ממהרת לחזור, ובחירתו של נשיא קיצוני בדעותיו על ידי ההנהגה האיראנית. נוסף על כך, גם לא ברור עד כמה איראן תשאף לאתגר את ארה"ב ברחבי המזה"ת כדי לייצר עליה לחץ לוותר במו"מ על הגרעין – בהנחה שאיראן תעריך שארה"ב אינה רוצה אסקלציה במזה"ת, וכי היא חפצה מאוד לחזור להסכם הגרעין.

בינתיים הפעילות האיראנית, בעיקר במפרץ נגד אינטרסים סעודים וספנות המזוהה עם ישראל, ולו באופן עקיף, מצביעה על נכונות איראנית לקחת סיכונים ועל חוסר נכונות אמריקאית להגיב בשל כך. איראן לא רואה צורך להגביל את עצמה בפעילותה במרחב שליד הבית כדי להקל על המו"מ הגרעיני, אולי נהפוך הוא. בכך היא משדרת כי אינה ממהרת ואינה לחוצה, ולכן גם לגבי המו"מ עצמו היא מתנהלת בעצלתיים.

סביר מאוד ש"העולם", כולל ארה"ב, לא יעשה בסופו של דבר את הנדרש כדי למנוע מאיראן להגיע לתכלית האסטרטגית שקבעה לעצמה – בעלות על נשק גרעיני או להיות מדינת סף גרעינית הרחוקה מפצצה חודשים בלבד. צריך לקחת בחשבון שהעול ייפול מחוסר ברירה על ישראל, המדינה היחידה היכולה להוות בלם לשאיפותיה הגרעיניות של איראן, ולכן חשוב כל כך לאיראן לנטרל אותה. זאת הייתה ההערכה הפסימית אך הריאלית בעבר, והיא הפכה לכמעט ודאית אחרי הנסיגה האמריקאית מאפגניסטאן והתגובות הפושרות, אם בכלל, לאגרסיביות האיראנית ברחבי המזרח התיכון.